

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/102913>

Please be advised that this information was generated on 2019-11-17 and may be subject to change.

Statusverwerving en de rol van verenigingslidmaatschap als nieuwe compenserende strategie

Jasper M.A. van Houten, Maurice Gesthuizen & Maarten H.J. Wolbers¹

Summary

Status attainment and the role of voluntary association membership as a new compensating strategy

In this article, we raised the question as to what extent members from higher status groups effectuated social resources, more specifically voluntary association membership, as a possible new compensating strategy to guarantee a successful intergenerational transmission of their occupational status. For that purpose, we investigated whether voluntary association membership (of parents and their child) mediate the positive effect of parental occupational status on that of their child and whether it has become more important over time as an explanation of the intergenerational transmission of occupational status. In the empirical analysis, we incorporated voluntary association membership into the classic status attainment model and estimated path models using retrospective life course data from the Family Survey Dutch Population 2000. The empirical results showed that voluntary association membership does not play a mediating role in the intergenerational transmission of occupational status for the 1916-1947 birth cohort. However, it does so for the 1948-1960 birth cohort, thereby becoming an effective compensating strategy in the intergenerational transmission of occupation status.

1. Achtergrond en probleemstelling

Uit onderzoek naar statusverwerving in Nederland (De Graaf & Luijkx, 1995) blijkt dat de directe invloed van de beroepsstatus van de vader op die van zijn kinderen is afgenomen in de loop van de tijd. Ook is de indirecte invloed van vaders beroepsstatus via het opleidingsniveau van zijn kinderen verminderd. In totaal is de intergenerationele statusoverdracht

van beroepsposities met zo'n 40% gedaald sinds 1930. Tegelijkertijd echter is de invloed van het bereikte opleidingsniveau op de beroepspositie van individuen gestegen. In Nederland – maar ook in tal van andere moderne samenlevingen – zien we, met andere woorden, een afgenomen invloed van toegeschreven kenmerken (zoals sociale herkomst) en een toegenomen belang van eigen inzet en verdiensten (zoals opleiding) als het gaat om statusverwerving. Dit wordt ook wel aangeduid als een proces van *'ascription'* naar *'achievement'* (Blau & Duncan, 1967).

Voor het verklaren van (verschuivingen in) intergenerationele statusoverdracht wordt veelal een hulpbronnenbenadering gehanteerd. Van oudsher lag daarbij de nadruk op de rol van financiële hulpbronnen. Het volgen van (hoger) onderwijs kostte geld en alleen kinderen uit welgestelde families kregen de kans om een goede opleiding te volgen. Met de komst van allerlei maatregelen (zoals het instellen van studiebeurzen) om de deelname aan het onderwijs te vergroten in de naoorlogse periode werd het volgen van een goede opleiding steeds goedkoper. Toen lagere statusgroepen op deze wijze ook in de gelegenheid werden gesteld aan (hoger) onderwijs deel te nemen, zochten hogere statusgroepen een alternatief om zich te kunnen blijven onderscheiden en hun hoge statuspositie te behouden. Dit vonden zij in hun culturele hulpbronnen (Bourdieu, 1973). De thuiscultuur van hogere statusgroepen sluit het best aan op de cultuur op school, waar culturele hulpbronnen worden gewaardeerd en worden meegewogen in de onderwijsprestaties door leerkrachten. Dit heeft tot gevolg dat kinderen uit hogere statusgroepen het langer volhouden in het onderwijs en daardoor bereiken zij een hoger opleidingsniveau (De Graaf, 1987).

Door de massale onderwijsexpansie en de daarbij behorende diploma-inflatie (Wolbers & De Graaf, 1996; Tolsma & Wolbers, 2010) is het voor hogere statusgroepen, ondanks het behalen van een goede opleiding door de inzet van culturele hulpbronnen, tegenwoordig echter niet meer vanzelfsprekend dat zij een hoge arbeidsmarktpositie weten te bereiken. Ook de verminderde status van het beroep van onderwijzer en die van het onderwijsveld in het algemeen – door het gedaalde opleidingsniveau van onderwijsgeevenden en het afgenomen aanzien en de verslechterde inkomenspositie van het beroep – kunnen ertoe hebben geleid dat de cultuur binnen het onderwijs zodanig is veranderd dat zij steeds meer aansluit bij de thuiscultuur van de middenklasse dan bij die van de hogere statusgroepen. Hierdoor is de effectiviteit van culturele hulpbronnen als compenserende strategie in het proces van statusverwerving hoogstwaarschijnlijk afgenomen.

In arbeidsmarktonderzoek wordt de afgelopen tijd veel aandacht besteed aan de rol van sociale hulpbronnen. Het gaat hierbij om de contacten die individuen hebben met relevante derden met hulpbronnen

(informatie, kennis en vaardigheden) die kunnen worden ingezet om zelf vooruit te komen op de arbeidsmarkt (Granovetter, 1973; Lin, 1999). Hoewel er verschillende operationalisering van sociale hulpbronnen voorhanden zijn, blijkt vooral verenigingslidmaatschap relevant te zijn (Ruiter & De Graaf, 2009). Verenigingslidmaatschap, variërend van maatschappelijke organisaties tot aan sportverenigingen, heeft een positieve invloed op iemands beroepsstatus en inkomen (Astin, Sax & Avalos, 1999; Beggs & Hurlbert, 1997; Wilson & Musick, 2003; Ruiter & De Graaf, 2009). Dit effect suggereert dat men binnen verenigingen contacten aangaat met anderen die beschikken over relevante hulpbronnen waarmee de beroepsloopbaan bevorderd kan worden.

In het verlengde van dit arbeidsmarktonderzoek kan worden gevraagd of de inzet van sociale hulpbronnen zoals verenigingslidmaatschap ook niet als een compenserende strategie in het statusverwervingsproces kan werken. Personen uit hogere statusgroepen en individuen met een hoog opleidingsniveau zijn relatief vaak lid van verenigingen (Bekkers, 2007; Gesthuizen, 2006; Gesthuizen, Van der Meer & Scheepers, 2008; Wilson, 2000; Wilson & Musick, 2003). Zij beschikken daarom over een uitgebreider sociaal netwerk (met zwakke bindingen) dan mensen uit lagere statusgroepen en met een lagere opleiding. Daar komt bij dat kinderen meer betrokken zijn bij verenigingen wanneer hun ouders dat in de jeugd van hun kinderen ook waren, of wanneer de ouders een hogere beroepsstatus hebben (Gesthuizen, 2006; Bekkers, 2007). Omdat de verklarende rol van financiële en culturele hulpbronnen bij de intergenerationele overdracht van beroepsstatus is afgenomen in de loop van de tijd (De Graaf & Luijckx, 1995), verwachten we dat hogere statusgroepen steeds meer gebruik zijn gaan maken van de hulpbronnen die aanwezig zijn in hun sociale netwerk.

De mogelijk verklarende rol van sociale hulpbronnen, en in het bijzonder dan die van verenigingslidmaatschap, in het statusverwervingsproces is – ondanks haar bovengenoemde, theoretische relevantie – tot nu niet onderzocht. Evenmin is de eventueel veranderde verklarende kracht ervan bestudeerd. Daarom breiden we in dit artikel het klassieke statusverwervingsmodel uit met (allerlei soorten van) verenigingslidmaatschap van ouders en hun kind. Het doel is de volgende twee onderzoeksvragen te beantwoorden: 1) *In hoeverre verklaart het verenigingslidmaatschap van ouders en hun kind de positieve invloed van de beroepsstatus van ouders op die van hun kind?* 2) *In hoeverre is de verklarende kracht van verenigingslidmaatschap van ouders en hun kind bij de intergenerationele overdracht van beroepsstatus in de loop van de tijd toegenomen?*

Voor de empirische analyse maken we gebruik van de Familie-enquête Nederlandse Bevolking (FNB) 2000 (De Graaf, De Graaf, Kraaykamp & Ultee, 2000). Het retrospectieve levensloopkarakter van dit survey maakt

het mogelijk een duidelijke tijdsordening te verkrijgen van de relevante kenmerken in het statusverwervingsmodel om zo mogelijke selectie- en causaliteitsproblemen in de relatie tussen verenigingslidmaatschap en statusverwerving te kunnen ondervangen (De Graaf & Ruiter, 2009). Om veranderingen in de verklaringskracht van verenigingslidmaatschap in de intergenerationele overdracht van beroepsstatus te kunnen duiden, onderscheiden we een ouder en een jonger geboortecohort.

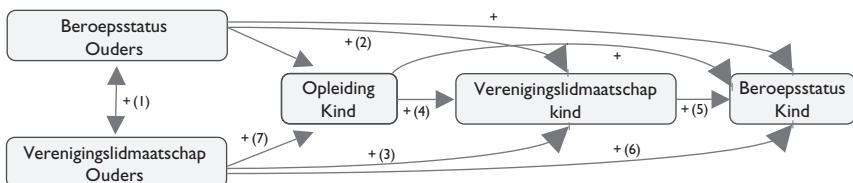
2. Theorieën en hypothesen

2.1 Het klassieke statusverwervingsmodel

Onderzoekers naar sociale ongelijkheid zien beroepsstatus als een belangrijke maatstaf voor de plaats die een persoon bezet op de maatschappelijke ladder. De vraag hoe individuen hun beroepsstatus verwerven, staat dan ook al lange tijd op de sociologische onderzoeksagenda (Ganzeboom, Treiman & Ultee, 1991). De twee meest onderzochte determinanten van beroepsstatus zijn sociale herkomst en opleiding. Beide zijn door Blau en Duncan (1967) verwerkt in hun inmiddels klassieke statusverwervingsmodel. Deze Amerikaanse sociologen maakten via een padmodel inzichtelijk hoe de overdracht van beroepsstatus van ouders, als maat voor sociale herkomst, op hun kinderen plaatsvindt. Enerzijds gebeurt deze overerving direct, bijvoorbeeld wanneer een zoon of dochter het familiebedrijf overneemt. Denk daarbij vooral aan de overname van een boerenbedrijf of een winkel. Anderzijds vindt intergenerationele statusoverdracht indirect plaats, via het onderwijs. Kinderen van hoge sociale komaf behalen in het algemeen een hoger opleidingsniveau dan kinderen van lage komaf, waardoor eerstgenoemden zich een betere beroepspositie op de arbeidsmarkt weten te verwerven. In figuur 1 staan enkel plusjes bij de pijlen die horen bij het klassieke statusverwervingsmodel, maar geen nummers. Deze nummers hebben betrekking op de verwachtingen die we hieronder formuleren.²

Voor het verklaren van intergenerationele statusoverdracht wordt vaak een hulpbronnenbenadering gevolgd. De ongelijke beschikking

Figuur 1 Het statusverwervingsmodel met verenigingslidmaatschap ter uitbreiding

over verschillende soorten hulpbronnen tussen uiteenlopende sociale strata maakt dat individuen ongelijke kansen hebben op maatschappelijk succes. Tot op heden is de aandacht daarbij vooral uitgegaan naar de intermediaire rol van financiële en culturele hulpbronnen (De Graaf, 1987). Sociale hulpbronnen hebben daarentegen nauwelijks aandacht gehad als verklarende factor in het onderzoek naar statusverwerving, ondanks de theoretische aanknopingspunten die daarvoor bestaan. In dit artikel gaan we daarom na in hoeverre sociale hulpbronnen, vastgesteld aan de hand van het lidmaatschap van verenigingen van ouders en hun kind, (veranderingen in) de intergenerationele overdracht van beroepsstatus kunnen verklaren. Dit kan alleen maar het geval zijn wanneer verenigingslidmaatschap afhangt van sociale herkomst en tegelijkertijd bepalend is voor beroepssucces.

2.2 Het klassieke statusverwervingsmodel uitgebreid: determinanten van verenigingslidmaatschap

We richten ons allereerst op de relatie tussen ouderlijke beroepsstatus en hun eigen verenigingslidmaatschap. Verondersteld wordt dat de kans op verenigingslidmaatschap van ouders groter is, naarmate zij zich meer interesseren voor wat er plaatsvindt in de samenleving. Dit is het geval wanneer zij beschikken over meer informatie, begrip en vaardigheden met betrekking tot andere tijden, mensen en culturen (Bourdieu & Passeron, 1977). Dit geldt vooral voor individuen uit hogere statusgroepen, omdat zij doorgaans hoger zijn opgeleid dan degenen uit lagere statusgroepen. We verwachten daarom een positieve samenhang tussen de beroepsstatus van de ouders en hun verenigingslidmaatschap (figuur 1, pijl 1). Deze voorspelling is al veelvuldig empirisch ondersteund (zie bijvoorbeeld Bekkers, 2007; Gesthuizen, 2006; Wilson, 2000).

De beroepsstatus van de ouders beïnvloedt mogelijk ook het verenigingslidmaatschap van hun kind. Dit leiden we af met behulp van de sociale leertheorie van Bandura (1977). Volgens deze theorie leert de mens door gedrag van anderen te observeren en te imiteren. Met name in de socialisatiefase krijgt een kind bepaalde normen en waarden mee van zijn of haar ouders die het vervolgens overneemt en eigen maakt. Volgens de onveranderlijkheidstheorie blijven normen en waarden vervolgens stabiel (Glenn, 1980) en kunnen deze bij individuen dus ook worden teruggevonden in latere levensfasen. Hoe meer ouders geïnteresseerd zijn in wat er gebeurt in de samenleving, des te meer dragen zij deze interesse over op hun kind, waardoor het kind zelf deze maatschappelijke interesse ook ontwikkelt. Deze interesse is groter onder ouders uit hogere statusgroepen en vergroot daarmee de kans op verenigingslidmaatschap van hun kind (figuur 1, pijl 2).

De beroepsstatus van de ouders beïnvloedt het verenigingslidmaatschap van hun kind ook op indirecte wijze, via het verenigingslidmaatschap van de ouders. Ook hier leiden we vanuit de sociale leertheorie van Bandura (1977) af dat kinderen het gedrag van hun ouders imiteren. Als ouders deelnemen aan het verenigingsleven, dan is de kans groot dat hun kinderen dit later ook zullen doen. Het soort verenigingslidmaatschap hoeft hierbij niet per definitie hetzelfde te zijn als dat van de ouders. Het is namelijk de waarde die ten grondslag ligt aan verenigingslidmaatschap die ervoor zorgt dat kinderen hun ouders imiteren, namelijk dat actief deelnemen aan het sociale leven belangrijk is. Kortom, als ouders lid zijn van een vereniging op het moment dat hun kind opgroeit, dan is de kans groter dat het kind dat in een latere levensfase zelf ook is (figuur 1, pijl 3).

Een ander kenmerk dat invloed heeft op de kans op verenigingslidmaatschap van het kind is zijn of haar opleidingsniveau. De kans op verenigingslidmaatschap is, zoals gezegd, groter, naarmate men zich meer interesseert in wat er gebeurt in de samenleving. Deze maatschappelijke interesse ontwikkelen kinderen in belangrijke mate op school. We verwachten dan ook dat kinderen die hoger zijn opgeleid, vaker lid zijn van verenigingen (figuur 1, pijl 4).

2.3 Het klassieke statusverwervingsmodel uitgebreid: gevolgen van verenigingslidmaatschap

Binnen verenigingen gaan mensen sociale contacten aan met anderen. Deze leden van het sociale netwerk beschikken over hulpbronnen die kunnen worden ingezet om zelf vooruit te komen in het leven (Bourdieu, 1979). Met name leden met wie individuen een zwakke binding hebben – en de contacten opgedaan in verenigingsverband kunnen als zodanig worden getypeerd – kunnen helpen, bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt. Zij staan verder van iemand af en zijn als groep meer heterogeen qua sociale samenstelling dan familieleden en vrienden met wie individuen doorgaans een sterke binding hebben. Door deze zwakke bindingen reikt iemands sociale netwerk verder en is de kans groter relevante informatie en hulp te krijgen ter bevordering van de beroepsloopbaan (Granovetter, 1973; Lin, Vaughn & Ensel, 1981; Lin, 1999). Hierbij valt te denken aan informatie over vrijgekomen vacatures en het doen van ‘een goed woordje’ bij mensen die individuen aan een goede baan kunnen helpen, maar die zij zelf niet kennen. Deze beroepsgerelateerde informatie en hulp vergroten de kans op het verkrijgen van een baan met een hoge beroepsstatus (Ruiter & De Graaf, 2009; Wilson & Musick, 2003). Verenigingslidmaatschap leidt aldus tot een hoger beroepsstatus (figuur 1, pijl 5).

Daarnaast profiteert iemand die een (nieuwe) baan zoekt direct van het verenigingslidmaatschap van zijn of haar ouders. Het verenigingslidmaatschap van de ouders op een bepaald moment, bijvoorbeeld op vijftienjarige leeftijd van het kind, is een goede indicatie van de sociale hulpbronnen waartoe het toegang heeft, ook op een later tijdstip. En ook hier geldt dat deze hulpbronnen kunnen worden ingezet om verder te komen op de arbeidsmarkt (figuur 1, pijl 6).

Tot slot maken individuen mogelijk indirect van het verenigingslidmaatschap van hun ouders gebruik, omdat verwacht wordt dat kinderen van sociaal actieve ouders over het algemeen een hoger opleidingsniveau bereiken. Kennissen in de verenigingen van ouders kunnen beschikken over informatie over goede scholen en opleidingen, contact hebben met de schooldirectie, leerkrachten en medeleerlingen en hulp bieden bij het vinden van goede huiswerkbegeleiding en bijles. Dit verhoogt de kans op het succesvol afronden van een hoog opleidingsniveau (figuur 1, pijl 7), wat vervolgens een succesvolle beroepsloopbaan bevordert.

2.4 Oude en nieuwe compenserende strategieën

Volgens de moderniseringstheorie (Treiman, 1970) hebben economische ontwikkelingen en technologische vooruitgang een hoger niveau van arbeidsdeling veroorzaakt. Hierdoor is de behoefte aan hoger gekwalificeerde en meer productieve arbeidskrachten toegenomen in moderne samenlevingen. Het opleidingsniveau van individuen wordt door werkgevers gebruikt als een inschatting van hun kwalificaties en productiviteit (Becker, 1964; Arrow, 1973). Bij het toewijzen van posities op de arbeidsmarkt gaat het tegenwoordig dus vooral om in het onderwijs opgedane kennis en vaardigheden; een hoge sociale komaf volstaat niet langer om een goede arbeidsmarktpositie te bereiken. Als gevolg daarvan is de directe statusoverdracht van beroepsposities van ouders op hun kinderen uit de tijd geraakt (Blau & Duncan, 1967; De Graaf & Luijkx, 1995).

Om het afgenomen belang van directe statusovererving te compenseren richtten hogere statusgroepen zich steeds meer op een indirecte overdracht van beroepsstatus, via het onderwijs. De Nederlandse overheid bemoeide zich na de Tweede Wereldoorlog echter steeds sterker met het onderwijs, met als doel onderwijsachterstanden juist weg te werken onder kinderen uit lagere milieus. De leerplichtige leeftijd werd verhoogd, kinderbijslag en studiefinanciering werden ingevoerd en vrijwel alle typen van voortgezet onderwijs werden gratis tot zestien jaar (Dronkers & De Graaf, 1995). Het volgen van onderwijs werd daarmee financieel toegankelijk voor kinderen uit alle sociale lagen, waardoor de inzet van financiële hulpbronnen door hogere statusgroepen minder effectief werd als strategie de beroepsstatus van hun kinderen positief te beïnvloeden via het bereikte opleidingsniveau.

Volgens Bourdieu (1972, 1979) beschikken hogere statusgroepen echter over zoveel machtsmiddelen, dat ze reserves hebben die ze pas gebruiken wanneer de tot dan toe toegepaste strategie minder effectief wordt. Zijn gedachte was dat – met de afname van de rol van financiële hulpbronnen – hogere statusgroepen meer en meer gebruik zijn gaan maken van hun kennis van culturele codes. De veronderstelling daarbij is dat – door de aansluiting van de thuiscultuur met de gebruiken op school – kinderen van ouders uit hogere statusgroepen zo alsnog de schoolbanken met de beste diploma's verlaten (Bourdieu, 1973; Collins, 1979). Hoewel het belang van culturele hulpbronnen in de onderwijsloopbaan onomstotelijk is aangetoond (DiMaggio, 1982; De Graaf, 1987; Aschaffenburg & Maas, 1997), bestaat er discussie over hoe het mechanisme precies werkt en welke aspecten belangrijk zijn. De Graaf, De Graaf en Kraaykamp (2000) stellen dat, voor Nederland althans, het belangrijkste aspect van culturele hulpbronnen niet is gelegen in de deelname aan hogere vormen van cultuur – die volgens Bourdieu de kern vormt van het mechanisme van sociale en culturele uitsluiting in het onderwijs – maar in het overbrengen van cognitieve kwaliteiten (zoals leesgedrag en taalvaardigheid) door ouders aan hun kinderen.

De vraag is echter of ook culturele hulpbronnen niet (deels) hun verklarende rol in de intergenerationele overdracht van statusposities hebben verloren. Door de verruimde vraag naar hoger opgeleiden en de toegenomen toegankelijkheid van het (hoger) onderwijs heeft een enorme onderwijsexpansie plaatsgevonden in Nederland. Deze is zover doorgeschoten dat de reële vraag naar hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt kleiner is dan het aanbod, met diploma-inflatie als gevolg (Wolbers & De Graaf, 1996; Tolsma & Wolbers, 2010). Omdat hoge diploma's minder waard zijn geworden, vormen zij steeds minder garantie voor kinderen uit hogere statusgroepen om in de allerbeste banen terecht te komen. Daarnaast is in Nederland het gemiddelde opleidingsniveau en de beroepsstatus van leraren gedaald, is het percentage on- of onderbevoegd onderwijspersoneel gestegen en is de belangstelling onder (jonge) academici voor werk in het voortgezet onderwijs afgenomen (Vogels & Bronneman-Helmers, 2006). Deze ontwikkelingen hebben de cultuur binnen het onderwijs zodanig veranderd dat ze steeds meer aansluit bij de thuiscultuur van kinderen uit andere maatschappelijke lagen dan enkel de hoogste. De effectiviteit van culturele hulpbronnen als compenserende strategie in het statusverwervingsproces staat daarmee op zijn minst onder druk. In ieder geval is uit eerder onderzoek bekend dat in Nederland niet alleen de directe overdracht van beroepsposities van ouders op hun kinderen is afgenomen, maar ook de indirecte statusoverdracht via het onderwijs (De Graaf & Luijkx, 1995).

Desondanks bestaat er nog steeds een tamelijk sterke invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kinderen (De Graaf & Luijkx, 1995; Tolsma & Wolbers, 2010). Vanuit de al eerder aangehaalde theorie over compenserende strategieën van Bourdieu (1972, 1979) leiden we af dat hogere statusgroepen wellicht (weer) uit een ander vaatje zijn gaan tappen. Ons idee is dat sociale hulpbronnen de potentie hebben te worden ingezet als effectieve compenserende strategie in het statusverwervingsproces. Naar verwachting zijn ouders met een hoge beroepsstatus vaker lid van één of meer verenigingen, is deze vorm van sociaal kapitaal intergenerationeel overdraagbaar en hebben de door dit soort sociaal kapitaal verkregen hulpbronnen een directe, positieve invloed op de beroepsstatus van hun kind (Bekkers, 2007; Gesthuizen, 2006; Ruiters & De Graaf, 2009; Wilson, 2000). We voorspellen daarom dat verenigingslidmaatschap de positieve invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind gedeeltelijk verklaart (Hypothese 1).

Omdat de directe en indirecte intergenerationele statusoverdracht is afgenomen, verwachten we daarnaast dat hogere statusgroepen hun sociale contacten in verenigingen steeds meer zijn gaan gebruiken als compenserende strategie.³ Er wordt verondersteld dat sociale hulpbronnen niet alleen indirect via het onderwijs, maar ook direct van invloed zijn op het verwerven van een baan met een hoge status, waardoor de effectiviteit ervan als compenserende strategie niet wordt aangetast door de afname in de verklarende rol van onderwijs in het statusverwervingsproces. We verwachten daarom dat in de loop van de tijd het belang van verenigingslidmaatschap is toegenomen als verklaring voor de invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind (Hypothese 2).

3. Onderzoeksopzet

3.1 Data

In dit artikel maken we gebruik van retrospectieve gegevens over de gehele levensloop van individuen uit de Familie-enquête Nederlandse Bevolking (FNB) 2000 (De Graaf et al., 2000). Deze individuele levensloopgegevens maken het mogelijk op elke leeftijd te bepalen wat de beroepsstatus van de respondent is en hoeveel verenigingslidmaatschappen zijn aangegaan in een bepaalde levensfase.⁴ De doelpopulatie is de Nederlands sprekende bevolking in de leeftijd van 18 tot 70 jaar oud. Primaire respondent en partner zijn met dezelfde gestructureerde vragenlijst geïnterviewd.

De aselect getrokken netto steekproef van de FNB2000 bestond uit 2096 personen. Met 1796 van hen lukte het contact te maken. Met 852

individuen (primaire respondenten) is vervolgens een interview gerealiseerd. Deze lage mate van medewerking is mede toe te schrijven aan het feit dat zowel de primaire respondent als diens eventuele partner geïnterviewd dienden te worden, wat betekent dat er bij paren twee personen moesten toestemmen. Het netto responspercentage bedraagt 40,6%. Er zijn in totaal 1561 individuen (primaire respondenten en partners) ondervraagd.⁵ Dit zijn de (volwassen) kinderen in het onderzoek. Informatie over hun ouders is verkregen via hen. De streekproef is representatief voor sekse, maar niet voor burgerlijke staat, leeftijd, regio, urbanisatiegraad en opleiding. Voor beschrijvende doeleinden is daarom een weegfactor gemaakt, maar deze is niet gebruikt in de multivariate analyse van dit artikel.

Het is van groot belang de causaliteit in het statusverwervingsproces zo veel mogelijk te waarborgen. Daarom hebben we ervoor gekozen een duidelijke ordening te maken van de variabelen in de tijd. Dit is mogelijk dankzij de levensloopgegevens. We veronderstellen dat individuen over het algemeen voor of in hun 25ste levensjaar klaar zijn met het volgen van volledig dagonderwijs. Daarom registreren we hoeveel *nieuwe* verenigingslidmaatschappen respondenten zijn aangegaan na de onderwijsloopbaan, vanaf hun 25ste tot en met hun 34ste levensjaar (reeds bestaande lidmaatschappen tellen dus niet mee). Vervolgens beschouwen we de beroepsstatus van de respondent (ruim) daarna, op 40-jarige leeftijd. We maken dus een selectie van respondenten die minimaal 40 jaar oud zijn. Van de 1561 respondenten zijn er 965 veertig jaar of ouder.

3.2 Operationalisatie van endogene variabelen

Het opleidingsniveau van het kind, de eerste endogene (afhankelijke) variabele, nemen we op als intervalvariabele in de multivariate analyse. Daartoe stelden we de verschillende categorieën gelijk aan het aantal jaren onderwijs dat minimaal nodig is ter afronding van het desbetreffende niveau: 6 jaar voor lagere school; 10 jaar voor lbo, huishoudschool, vbo, mavo, ulo, mulo en vmbo; 11 jaar voor havo en mms; 12 jaar voor vwo, hbs, atheneum, gymnasium, kmbo en leerlingwezen; 14 jaar voor mbo; 16 jaar voor hbo en kandidaatsexamen; 17 jaar voor universiteit; 21 jaar voor postacademisch onderwijs.

Het aantal nieuw aangegane verenigingslidmaatschappen in de leeftijd van 25 tot en met 34 jaar van het kind wordt gebruikt als indicator voor de toegang tot sociale hulpbronnen. De respondenten werd gevraagd of en, zo ja, wanneer ze een lidmaatschap aangingen en/of beëindigden. Het gaat om allerlei soorten verenigingen: een vakbond of beroepsorganisatie, een politieke partij of politieke vereniging, een groep of vereniging in kerkelijk verband, een maatschappelijke vereni-

ging (zoals Amnesty International of Vluchtelingenwerk), een natuurvereniging (zoals Natuurmonumenten of Milieudefensie), een muziek-, koor- of toneelvereniging, een jeugdvereniging (zoals de Scouting, een clubhuis of een jeugdthunk), een schoolvereniging (zoals een ouderraad), een sportvereniging, een buurtvereniging, een hobby- of vrijetijdsclub, een consumenten- of belangenvereniging, een ouderenvereniging, een gezondheidsorganisatie, een werk- of studiegerelateerde vereniging, een vrouwenorganisatie, een serviceclub (zoals een Rotary of Lions club) en overige verenigingen. Op basis van deze informatie bepaalden we het aantal nieuwe verenigingslidmaatschappen dat een respondent aanging tussen het 25ste en 34ste levensjaar (het minimum is 0, het maximum 5).

De laatste endogene variabele is de beroepsstatus van het kind. In de vragenlijst zijn alle beroepen gedurende de levensloop geregistreerd. Aan al deze beroepen is vervolgens een score toegekend die de status ervan weergeeft. Daarbij is gebruikgemaakt van de 'International Socio-Economic Index of Occupational Status', ofwel ISEI (Ganzeboom, De Graaf, & Treiman, 1992). Deze beroepsstatusschaal is van interval meetniveau met (in dit artikel) een minimum van 22 en een maximum van 88. Op basis van deze informatie achterhaalden we de beroepsstatus van het kind op 40-jarige leeftijd.

3.3 Operationalisatie van exogene variabelen

De beroepsstatus van de ouders is de eerste exogene (onafhankelijke) variabele. In de vragenlijst werd gevraagd naar het beroep van zowel de vader als de moeder op 15-jarige leeftijd van het kind. We gebruikten dezelfde schaal als bij het kind om de beroepsstatus van de ouders vast te stellen. Voor de analyse hebben we de score van de ouder met de hoogste beroepsstatus genomen. Het bereik van deze variabele loopt van 16 tot en met 88.

De tweede exogene variabele is het aantal verenigingslidmaatschappen van de ouders op 15-jarige leeftijd van het kind. In de vragenlijst werd zowel de vader als de moeder gevraagd of zij, toen de respondent 15 jaar oud was, vrijwilligerswerk deden voor een school, kerk, vakbond en/of sportvereniging, deelnamen aan sociale kerkactiviteiten buiten de kerkdiensten om (bijvoorbeeld sociale hulp of sociale activiteiten) dan wel lid waren van een politieke partij. Deze drie vormen van verenigingslidmaatschap telden we voor de vader en de moeder gezamenlijk bij elkaar op, wat resulteerde in een variabele met een minimum van 0 lidmaatschappen en een maximum van 5.

We onderscheidden twee geboortecohorten om ontwikkelingen te onderzoeken. Door de selectie van respondenten van minimaal veertig jaar oud, zijn de jongste respondenten geboren in 1960. De oudste res-

pondent is geboren in 1916. Het oudere cohort bevat de respondenten geboren tussen 1916 en 1947; het jongere de respondenten geboren tussen 1948 en 1960. Na het verwijderen van ontbrekende waarden hielden we 378 respondenten over met een geldige score op alle variabelen. We hebben zoveel respondenten verloren (ten opzichte van de oorspronkelijke 965 respondenten), vanwege het feit dat de uiteindelijke selectie gebaseerd is op werkzame individuen op 40-jarige leeftijd. Om die reden bestuderen we mannen en vrouwen gezamenlijk, hoewel beide geslachten in onderzoek naar statusverwerving vaak afzonderlijk worden geanalyseerd. De beschrijvende statistieken staan weergegeven in tabel 1.

3.4 Analyse

In de empirische analyse is het uitgebreide statusverwervingsmodel zoals weergegeven in figuur 1 geschat door middel van padanalyse (met behulp van het softwarepakket AMOS 18.0.0). Het volledige padmodel bestaat uit vijf variabelen en drie regressievergelijkingen. Er is gebruikgemaakt van de 'Full Information Maximum Likelihood' (FIML) schattingsprocedure. Dankzij deze procedure zijn alle parameters voor alle vergelijkingen simultaan geschat. Tevens zijn ontbrekende gegevens ondervangen door te kijken naar patronen van ontbrekende waarden voor de variabelen (Enders, 2001). Hierdoor hebben we in feite de gegevens van 497 respondenten geanalyseerd in plaats van de eerdergenoemde 378 respondenten. Hoewel met behulp van deze methode geen scores worden ingevuld voor ontbrekende waarden op variabelen, worden waarschijnlijkheden geschat van waarden en covarianties op basis van patronen van ontbrekende waarden en de waarden voor andere variabelen. Er wordt zodoende gezocht naar de waarschijnlijkste parameterschattingen en de procedure geeft betrouwbare uitkomsten als de data 'missing at random' zijn. Of dit daadwerkelijk het geval is, valt helaas niet na te gaan (De Vries, Kalmijn & Liefbroer, 2007). De schattingsprocedure geeft alleen standaardfouten en overschrijdingskansen voor de directe effecten in het padmodel. Om ook de significantie te kunnen toetsen van de indirecte en totale effecten, zijn de standaardfouten en overschrijdingskansen van deze indirecte en totale effecten nodig. Deze zijn verkregen door middel van 'bootstrapping' (Efron, 1982), met behulp van Monte-Carlosimulatie. Op basis van vijfhonderd hertrekkingen uit de oorspronkelijke steekproef zijn de 'bootstrapped' standaardfouten en overschrijdingskansen van de indirecte en totale effecten geschat.

Tabel 1 Beschrijvende statistieken^a

Variabele	Alle respondenten		C ₁ (1916-1947)			C ₂ (1948-1960)			$\Delta C_2 - C_1$ Gem. ^b
	Min.	Max.	Gem.	S.D.	N ^o	Gem.	S.D.	N ^o	
Geboortjaar (cohort)	1916	1960	1943	9	378	1937	6	237	15,9***
Beroepsstatus ouders	16	88	46	16	378	45	17	237	2,7~
Verenigingslidmaatschap ouders	0	4	1,0	1,2	378	0,9	1,2	237	0,2*
Opleidingsniveau kind	6	21	11,9	3,7	378	11,4	3,9	237	1,5***
Verenigingslidmaatschap kind	0	5	0,6	0,8	378	0,5	0,7	237	0,1
Beroepsstatus kind	22	88	51	15	378	50	15	237	1,5

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, ~ $p < 0,10$ (enkezijdige toetsing)

^a De beschrijvende statistieken van de gebruikte variabelen zijn in SPSS (PASW Statistics 18) opgevraagd, omdat dit in AMOS niet mogelijk was. SPSS is echter niet in staat om, zoals AMOS, ontbrekende gegevens door middel van de 'Full Information Maximum Likelihood' schattingsprocedure te ondervangen. De statistieken zijn daarom gebaseerd op de gegevens van respondenten die op alle variabelen een geldige score hadden. Hierdoor is het aantal respondenten in de beschrijvende statistieken lager dan het aantal respondenten in de padanalyses.

^b De significantie van de verschillen in gemiddelden tussen het oudere en jongere cohort zijn berekend door middel van t-toetsen.

BRON: Familie-enquête Nederlandse Bevolking 2000, eigen berekeningen

4. Resultaten

4.1 Het klassieke statusverwervingsmodel

138

In tabel A1 van de appendix presenteren we de resultaten van de pad-analyse van het uitgebreide statusverwervingsmodel zoals weergegeven in figuur 1.⁶ De tabel toont de volledige set van parameterschattingen voor alle respondenten gezamenlijk en voor de twee geboortecohorten afzonderlijk. De gestandaardiseerde effecten voor alle respondenten en de twee geboortecohorten zijn weergegeven in de figuren 2, 3 en 4. De hypothesetoetsing vindt plaats op basis van deze figuren, die de belangrijkste resultaten weergeven.⁷

De resultaten voor alle respondenten (zie figuur 2) laten allereerst zien dat de beroepsstatus van de ouders een positief effect heeft op de beroepsstatus van het kind op 40-jarige leeftijd ($\beta = 0,173$). Er is dus sprake van directe statusoverdracht. Daarnaast heeft de beroepsstatus van de ouders een positief direct effect op het opleidingsniveau van het kind ($\beta = 0,301$). Tevens heeft het opleidingsniveau van het kind een positieve invloed op zijn of haar latere beroepsstatus ($\beta = 0,397 + (0,184 * 0,033) = 0,403$). Er is dus ook sprake van indirecte statusoverdracht via het onderwijs ($\beta = 0,301 * 0,403 = 0,121$). De resultaten voor de twee geboortecohorten afzonderlijk (zie de figuren 3 en 4) leiden tot vergelijkbare interpretaties.

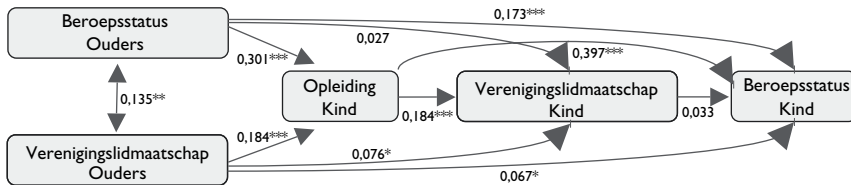
4.2 Het klassieke statusverwervingsmodel uitgebreid: determinanten van verenigingslidmaatschap

Kijken we naar de determinanten van verenigingslidmaatschap, dan blijkt in de eerste plaats dat er een positieve correlatie bestaat tussen de beroepsstatus van de ouders en het aantal verenigingslidmaatschappen dat zij hadden toen hun kind 15 jaar oud was. Wanneer echter wordt gekeken naar de resultaten voor de twee geboortecohorten afzonderlijk, dan blijkt dat een hogere beroepsstatus van de ouders alleen samengaat met een groter aantal verenigingslidmaatschappen voor het jongere cohort van respondenten.

In de tweede plaats is op te maken dat het aantal verenigingslidmaatschappen dat de ouders hebben wanneer het kind 15 jaar oud is, een direct positief effect heeft op het aantal verenigingslidmaatschappen dat het kind is aangegaan tussen het 25ste en 34ste levensjaar. Wanneer hierbij onderscheid wordt gemaakt tussen de twee geboortecohorten, dan blijkt echter dat dit effect alleen bestaat voor individuen die geboren zijn tussen 1948 en 1960.

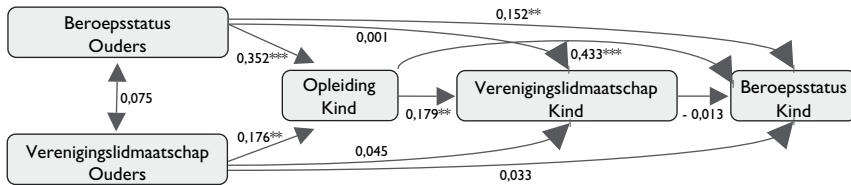
In de derde plaats laten zowel de resultaten voor alle respondenten tezamen als die voor de twee geboortecohorten afzonderlijk zien dat het

Figuur 2 Het statusverwervingsmodel met verenigingslidmaatschap ter uitbreiding; Nederlandse bevolking geboren tussen 1916 en 1960 (N = 497)^a

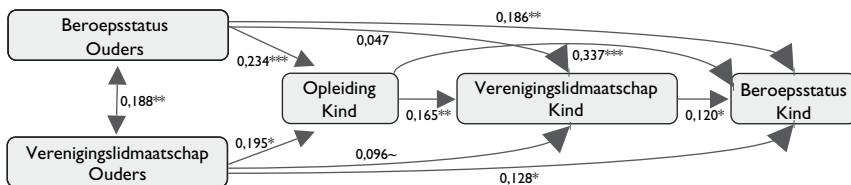
*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$, ~ $p < 0.10$ (enkelzijdige toetsing)
^a Bèta-coëfficiënten, geschat door middel van 'Full Information Maximum Likelihood' (FIML)
 BRON: Familie-enquête Nederlandse Bevolking 2000, eigen berekeningen

Figuur 3 Het statusverwervingsmodel met verenigingslidmaatschap ter uitbreiding; Nederlandse bevolking geboren tussen 1916 en 1947 (N = 273)^a

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$, ~ $p < 0.10$ (enkelzijdige toetsing)
^a Bèta-coëfficiënten, geschat door middel van 'Full Information Maximum Likelihood' (FIML)
 BRON: Familie-enquête Nederlandse Bevolking 2000, eigen berekeningen

Figuur 4 Het statusverwervingsmodel met verenigingslidmaatschap ter uitbreiding; Nederlandse bevolking geboren tussen 1948 en 1960 (N = 224)^a

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$, ~ $p < 0.10$ (enkelzijdige toetsing)
^a Bèta-coëfficiënten, geschat door middel van 'Full Information Maximum Likelihood' (FIML)
 BRON: Familie-enquête Nederlandse Bevolking 2000, eigen berekeningen

opleidingsniveau van individuen een direct positief effect heeft op het aantal verenigingslidmaatschappen dat is aangegaan tussen het 25ste en 34ste levensjaar. Het verenigingslidmaatschap van de ouders heeft daarom ook een indirect effect op het verenigingslidmaatschap van hun kind, namelijk via opleiding.

In de vierde plaats heeft – gezien de positieve samenhang in het jongere cohort tussen de beroepsstatus van de ouders en hun verenigingslidmaatschap – de beroepsstatus van de ouders voor deze groep een indirect positief effect op het verenigingslidmaatschap van het kind via het verenigingslidmaatschap van de ouders. In de vijfde plaats heeft de beroepsstatus van de ouders – omdat de beroepsstatus van de ouders een positief effect heeft op het opleidingsniveau van het kind – een indirect positief effect op het verenigingslidmaatschap van het kind, via de opleiding van het kind. Echter, uit tabel A1 van de appendix blijkt dat het totale effect van de beroepsstatus van de ouders op het verenigingslidmaatschap van het kind alleen voor het jongere cohort significant is.

4.3 Het klassieke statusverwervingsmodel uitgebreid: gevolgen van verenigingslidmaatschap

Beschouwen we de gevolgen van verenigingslidmaatschap, dan blijkt uit de resultaten voor de het jongste cohort dat het aantal nieuw aangegane verenigingslidmaatschappen van individuen na de onderwijsloopbaan een direct positief effect heeft op de beroepsstatus op 40-jarige leeftijd. Verder komt naar voren dat het verenigingslidmaatschap van de ouders een directe positieve invloed heeft op de beroepsstatus van het kind op 40-jarige leeftijd. Ook deze bevinding geldt echter alleen voor individuen die zijn geboren tussen 1948 en 1960. Tot slot laten zowel de resultaten voor alle respondenten als die voor de twee geboortecohorten afzonderlijk zien dat het verenigingslidmaatschap van de ouders een positief effect heeft op het opleidingsniveau van het kind. Gezien het positieve effect dat het opleidingsniveau van het kind vervolgens heeft op zijn of haar beroepsstatus, heeft het verenigingslidmaatschap van de ouders dus een indirect positief effect op de beroepsstatus van het kind via de opleiding van het kind.

4.4 Sociale hulpbronnen als nieuwe compenserende strategie

Uit de resultaten bleek al dat er voor individuen die geboren zijn tussen 1916 en 1947 geen samenhang bestaat tussen de beroepsstatus van de ouders en het aantal verenigingslidmaatschappen dat zij hadden toen hun kind 15 jaar oud was. Ondanks het feit dat voor dit oudere cohort geldt dat het verenigingslidmaatschap van de ouders indirect de beroepsstatus van het kind beïnvloedt via het opleidingsniveau van het kind, verklaart het verenigingslidmaatschap van de ouders dus niet de positieve invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind. Ten tweede leidt voor het oudere cohort, zoals gezegd, een groter aantal verenigingslidmaatschappen van het kind niet tot een hogere beroeps-

status van dat kind op 40-jarige leeftijd. Ondanks het feit dat voor deze groep de beroepsstatus van de ouders een indirect positief effect heeft op het verenigingslidmaatschap van het kind via het opleidingsniveau van het kind, verklaart het verenigingslidmaatschap van het kind dus ook niet de positieve invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind.

De resultaten geven een ander beeld weer voor individuen die geboren zijn tussen 1948 en 1960. Ten eerste bestaat er voor dit jongere cohort een positieve samenhang tussen de beroepsstatus van de ouders en het verenigingslidmaatschap van hen toen hun kind 15 jaar oud was. Het verenigingslidmaatschap van de ouders heeft vervolgens een positief effect op de beroepsstatus van het kind. Dit totale effect bestaat uit een direct effect en een drietal indirecte effecten: via het opleidingsniveau van het kind, het verenigingslidmaatschap van het kind en het opleidingsniveau én het verenigingslidmaatschap van het kind. Het verenigingslidmaatschap van de ouders kan zo dus – voor het jongere cohort althans – gedeeltelijk de intergenerationele overdracht van beroepsstatus verklaren. Ten tweede heeft voor het jongere cohort de ouderlijke beroepsstatus indirect een positief effect op het verenigingslidmaatschap van het kind, via hun eigen verenigingslidmaatschap, via het opleidingsniveau van het kind en via hun eigen verenigingslidmaatschap én het opleidingsniveau van het kind. Zoals gezegd heeft het aantal nieuw aangegane verenigingslidmaatschappen in de leeftijd van 25 tot en met 34 jaar vervolgens een positief effect op de beroepsstatus van het kind op 40-jarige leeftijd. Het verenigingslidmaatschap van het kind verklaart dan ook gedeeltelijk de positieve invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van het kind. Kortom, hypothese 1 vindt alleen ondersteuning voor het jongere cohort.

Om nader te bepalen of sociale hulpbronnen tegenwoordig steeds vaker als compenserende strategie in het statusverwervingsproces worden ingezet door hogere statusgroepen, stellen we vast – door het uitgebreide statusverwervingsmodel voor beide geboortecohorten te vergelijken – of verenigingslidmaatschap in toenemende mate de positieve invloed van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind verklaart. We beschrijven echter eerst veranderingen in de directe en indirecte overdracht van beroepsstatus. Uit de resultaten blijkt dat het directe effect van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind niet verschilt tussen het oudere en jongere cohort. De β 's bedragen respectievelijk 0,152 en 0,186. Het belang van directe statusovererving is in de loop van de tijd dus niet veranderd volgens deze bevindingen. Het indirecte effect van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind, via de opleiding van het kind, is voor het oudere cohort 0,152 ($0,352 \cdot (0,433 + (0,179 \cdot 0,013))$). Voor het jongere cohort bedraagt dit effect

0,083. Het belang van indirecte statusoverdracht via het onderwijs is in de loop van de tijd dus gedaald. Additionele berekeningen laten zien dat dit vooral wordt veroorzaakt door het zwakker geworden effect van de beroepsstatus van de ouders op de opleiding van hun kind. Ook de totale overdracht van beroepsstatus is – met een afname in het effect van 0,303 naar 0,275 – kleiner geworden in de loop van de tijd.

Vervolgens kijken we naar de effecten die betrekking hebben op veranderingen in de overdracht van beroepsstatus via verenigingslidmaatschap. Hierboven is al aangegeven dat er voor het oudere cohort geen direct effect bestaat van zowel het verenigingslidmaatschap van de ouders als dat van hun kind op de beroepsstatus van het kind. Tevens is gebleken dat voor het oudere cohort een hoger beroepsstatus van de ouders niet samengaat met meer verenigingslidmaatschappen van de ouders. Hierdoor vindt er voor dit cohort geen statusoverdracht plaats via verenigingslidmaatschap. Het directe effect van de beroepsstatus van de ouders op de beroepsstatus van het kind blijft dan ook gelijk ná toevoeging van verenigingslidmaatschap van ouders en kind (0,152). In het jongere cohort hebben het verenigingslidmaatschap van de ouders en dat van hun kind beide wel een direct effect op de beroepsstatus van het kind. Het verschil in het effect van het verenigingslidmaatschap van het kind op zijn of haar beroepsstatus is daarbij significant groter voor het jongere cohort. Daarnaast oefent voor het jongere cohort het verenigingslidmaatschap van de ouders een indirecte invloed uit op de beroepsstatus van het kind. Dit gebeurt zoals al werd aangetoond niet alleen via de opleiding van het kind, maar ook via het verenigingslidmaatschap van het kind en via de opleiding én het verenigingslidmaatschap van het kind. Toetsing van het verschil tussen cohorten in het indirecte effect van de opleiding van het kind op zijn of haar beroepsstatus via het verenigingslidmaatschap van het kind laat zien dat dit effect is toegenomen. In dit jongere geboortecohort neemt, ná toevoeging van verenigingslidmaatschap van ouders en kind, de directe overerving van beroepspositie af van 0,210 (niet gepresenteerd) naar 0,186. Het gaat hiermee dus om een afname van de directe statusovererving van 11,4%. De verklarende rol van verenigingslidmaatschap is dus belangrijker geworden in de (op zichzelf afgenomen) intergenerationele overdracht van beroepsstatus. Daarmee vindt hypothese 2 ondersteuning.

5. Conclusie en discussie

Uit de empirische analyse die in dit artikel is gepresenteerd, kan als conclusie worden getrokken dat verenigingslidmaatschap, als maat voor sociale hulpbronnen, tegenwoordig een rol speelt bij het verklaren van intergenerationele overdracht van beroepsstatus. Hoewel er voor het

oudere cohort (geboren tussen 1917 en 1947) geen invloed is gevonden van de beroepsstatus van de ouders op die van hun kind via hun verenigingslidmaatschap of via het verenigingslidmaatschap van het kind zelf, is gebleken dat deze invloed wel bestaat voor het jongere cohort (bestaande uit individuen geboren in de periode 1948-1960). De ouders van de leden van dit cohort gebruiken de door hun verenigingslidmaatschap verkregen sociale hulpbronnen om de onderwijs- en beroepsloopbaan van hun kind in positieve zin te beïnvloeden. Omdat de opleiding van het kind een positief effect heeft op zijn of haar beroepsstatus, beïnvloeden ouders de beroepsstatus van hun kind ook indirect met hun sociale hulpbronnen, via de opleiding van het kind. Er is namelijk gevonden dat het verenigingslidmaatschap van de ouders een positief effect heeft op het opleidingsniveau van hun kind. Daarnaast is voor het jongere cohort aangetoond dat verenigingslidmaatschap intergenerationeel wordt overgedragen: naarmate ouders van meer verenigingen lid zijn, des meer verenigingslidmaatschappen gaat hun kind aan. Het verenigingslidmaatschap van het kind en de daaraan gekoppelde sociale hulpbronnen worden vervolgens ingezet om vooruit te komen op de arbeidsmarkt. Al met al laten deze resultaten dus zien dat de intermedierende rol van verenigingslidmaatschap in het statusverwervingsproces groter is geworden in de loop van de tijd. In combinatie met de bevinding dat de overdracht van beroepsstatus van ouders op hun kind kleiner is geworden, concluderen we dat sociale hulpbronnen in de vorm van verenigingslidmaatschap door hogere statusgroepen in toenemende mate worden ingezet als compenserende strategie in het statusverwervingsproces.

Met deze inzichten in de verklarende rol van verenigingslidmaatschap bij de intergenerationele overdracht van beroepsstatus hebben we vooruitgang geboekt ten opzichte van eerder onderzoek en onderstrepen we het belang van sociale hulpbronnen in het statusverwervingsproces. Desondanks kleven er enkele tekortkomingen aan de empirische analyse waarover in dit artikel is gerapporteerd. Ten eerste is de omvang van het gebruikte gegevensbestand aan de kleine kant, mede omdat alleen mensen van 40 jaar en ouder in de analyse zijn betrokken. Het onderscheidingsvermogen van de toetsing is daarmee gering en om die reden zijn de hypothesen met ruime significantieniveaus getoetst (met een maximale overschrijdingskans van 10% bij enkelzijdige toetsing). Ten tweede zijn maar twee geboortecohorten onderscheiden in de analyse om ervoor te zorgen dat het aantal respondenten in de beide cohorten voldoende groot te houden. Een groter databestand dat toelaat meer geboortecohorten (met een kortere tijdsspanne) te vergelijken, misstaat niet in vervolgonderzoek. Ten derde hebben we ons in deze bijdrage alleen gericht op verenigingslidmaatschap als maat voor sociale hulpbronnen. Hoewel

het een goede indicator is voor zwakke bindingen, zijn er ook andere geldige operationaliseringen van sociale hulpbronnen mogelijk. Zo zijn er andere zwakke bindingen, bijvoorbeeld met ‘vrienden’ op sociale media als LinkedIn en Facebook, maar ook sterke bindingen met bijvoorbeeld familie of goede vrienden en burens, van wie sociale hulpbronnen kunnen worden verkregen. Evenmin is het met de gebruikte maat voor sociale hulpbronnen niet mogelijk te laten zien dat individuen deze daadwerkelijk gebruiken, hoe ze dat doen (bijvoorbeeld via de overdracht van waarden en normen) en of ze hun sociale hulpbronnen bewust ‘inzetten’. Het is daarom interessant in vervolgonderzoek andere operationaliseringen van sociale hulpbronnen te gebruiken zodat de verklarende rol ervan in het statusverwervingsproces nader kan worden bepaald.

Noten

1. Jasper van Houten heeft in 2011 de Radboud Honours Academy succesvol afgesloten en heeft net de masteropleiding Sociologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen cum laude afgerond. Maurice Gesthuizen en Maarten H.J. Wolbers zijn verbonden aan de sectie Sociologie van de Radboud Universiteit Nijmegen als respectievelijk universitair docent en universitair hoofddocent. Dit artikel is gebaseerd op het eindwerkstuk dat Jasper van Houten heeft geschreven voor de Radboud Honours Academy. Correspondentieadres: Jasper van Houten, Coehoornstraat 93, 6521 CD Nijmegen. Email: jmavanhouten@gmail.com.
2. Het klassieke statusverwervingsmodel bevatte oorspronkelijk alleen mannen (vaders en zonen) gezien de lage en selectieve arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in die tijd. In dit artikel (voor Nederland, anno nu) worden echter ook vrouwen meegenomen. Daarnaast zijn in het klassieke statusverwervingsmodel ook het opleidingsniveau van de vader en de beroepsstatus van de eerste baan opgenomen.
3. Moderniseringstheorieën zeggen dat het steeds meer gaat om *achievement*, waaruit valt af te leiden dat vriendjespolitiek – in de vorm van hulp vanuit het verenigingsnetwerk – in moderne samenlevingen juist minder belangrijk zou moeten zijn. Onze hypothese gaat hier dus tegenin.
4. Het feit dat de levensloopgegevens retrospectief zijn verzameld maakt dat ze mogelijk anderszins zijn vertekend. We hebben dit echter proberen te ondervangen door gebruik te maken van hulpschema's in de vragenlijst om de verschillende loopbanen te reconstrueren. Bovendien is bekend dat vertekening van retrospectief verzamelde stratificatievariabelen beperkt is (De Graaf, Poortman & Ultee, 1996).
5. Omdat primaire respondenten en hun partners in verschillende gezinnen zijn opgegroeid, worden zij als onafhankelijke waarnemingen beschouwd en is informatie over beide partners geanalyseerd. Voor wat betreft het verenigingslidmaatschap van individuen en hun beroepsstatus op veertigjarige leeftijd is wel beïnvloeding door partners mogelijk, maar het is helaas niet bekend in hoeverre deze de verschillende effecten in het onderzochte statusverwervingsmodel vertekent. In AMOS, de gebruikte statistische software, is het niet mogelijk om hiërarchische modellen te schatten.

6. Er zijn ook padmodellen geschat waarbij de twee, hier ontbrekende kenmerken (te weten, het opleidingsniveau van de ouders en de beroepsstatus van de eerste baan van het kind) uit het klassieke statusverwervingsmodel zijn opgenomen. De resultaten van deze modellen leiden niet tot andere conclusies waardoor we er in dit artikel verder aan voorbij gaan.
7. Mogelijk statistische verschillen in de effecten tussen de twee cohorten zijn bepaald aan de hand van t-toetsen. De t-waarden zijn daarbij als volgt berekend:

$$t = \frac{\bar{X}_2 - \bar{X}_1}{\sqrt{S^2_{X_2} + S^2_{X_1}}} = \frac{b_{\text{cohort}2} - b_{\text{cohort}1}}{\sqrt{S.E.^2_{b_{\text{cohort}2}} + S.E.^2_{b_{\text{cohort}1}}}}$$

Literatuur

- Arrow, K. (1973). Higher education as a filter. *Journal of Public Economics*, 2, 193-216.
- Aschaffenburg, K. & I. Maas (1997). Cultural and educational careers: The dynamics of social reproduction. *American Sociological Review* 62, 573-587.
- Astin, A.W., L.J. Sax & J. Avalos (1999). Longterm effects of volunteerism during the undergraduate years. *Review of Higher Education* 22, 187-202.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ, Verenigde Staten: Prentice-Hall.
- Becker, G. (1964). *Human capital. A theoretical and empirical analysis, with a special reference to education*. New York, NY: National Bureau of Economic Research.
- Beggs, J.J. & J.S. Hurlbert (1997). The social context of men's and women's job search ties: Membership in voluntary organizations, social resources, and job search outcomes. *Sociological Perspectives*, 40, 601-622.
- Bekkers, R. (2007). Intergenerational transmission of volunteering. *Acta Sociologica*, 50, 99-144.
- Blau, P. & O.D. Duncan (1967). *The American occupational structure*. New York: Wiley & Sons.
- Bourdieu, P. (1972). *Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction*. *Annales, Economies, Société, Civilisation*, 27, 1105-1127.
- Bourdieu, P. (1973). Cultural reproduction and social reproduction. In: R. Brown (red.), *Knowledge, education and social change* (pp. 71-112). London: Tavistock.
- Bourdieu, P. (1979). *La distinction: critique sociale du jugement*. Parijs: Éditions de Minuit.
- Bourdieu, P. & J.C. Passeron (1977). *Reproduction in education, society, culture*. London: Sage.
- Collins, R. (1979). *The credential society*. New York: Academic Press.

- DiMaggio, P. (1982). Cultural capital and school success: The impact of status cultural participation on the grades of U.S. high school students. *American Sociological Review*, 47, 189-201.
- Dronkers, J. & P.M. de Graaf (1995). Ouders en het onderwijs van hun kinderen. In: J. Dronkers & W.C. Ultee (red.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland: Sociale gelaagdheid en mobiliteit* (pp. 46-66). Assen: Van Gorcum.
- Efron, B. & G. Gong (1983). A leisurely look at the bootstrap, the jackknife, and cross-validation. *American Statistician*, 37, 36-48.
- Enders, C.K. (2001). A primer on maximum likelihood algorithms for use with missing data. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 8, 128-141.
- Ganzeboom, H.B.G., D.J. Treiman & W.C. Ultee (1991). Comparative intergenerational stratification research: three generations and beyond. *Annual Review of Sociology*, 17, 277-302.
- Ganzeboom, H.B.G., P.M. de Graaf & D.J. Treiman (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Research*, 21, 1-56.
- Gesthuizen, M. (2006). How socially committed are the Dutch low-educated? Historical trends, life-course changes, and two explanations for educational differences. *European Sociological Review*, 22, 91-106.
- Gesthuizen, M., T. van der Meer & P. Scheepers (2008). Education and dimensions of social capital: Do educational effects differ due to educational expansion and social security expenditure? *European Sociological Review*, 24, 617-632.
- Glenn, N.D. (1980). Values, attitudes and beliefs. In: O.G. Brim Jr. & J. Kagan (red.), *Constancy and change in human development* (pp. 596-639). Cambridge: Harvard University Press.
- Graaf, N.D. de, P.M. de Graaf & G. Kraaykamp (2000). Parental cultural capital and educational attainment in the Netherlands: A refinement of the cultural capital perspective. *Sociology of Education*, 73, 92-111.
- Graaf, N.D. de, P.M. de Graaf, G. Kraaykamp & W.C. Ultee (2000). *Familie-enquête Nederlandse bevolking 2000 (databestand)*. Nijmegen, Nederland: Sectie sociologie, Katholieke Universiteit Nijmegen.
- Graaf, P.M. de (1987). *De invloed van financiële en culturele hulpbronnen in onderwijsloopbanen*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- Graaf, P.M. de, & R. Luijkx (1995). Paden naar succes: geboorte of diploma's. In: J. Dronkers & W.C. Ultee (red.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland: Sociale gelaagdheid en mobiliteit* (pp. 31-45). Assen: Van Gorcum.
- Graaf, P.M. de, A.R. Poortman & W.C. Ultee (1996). De kwaliteit van retrospectieve beroepsgegevens; een onderzoek op basis van huwelijksaktes. *Sociale Wetenschappen*, 39, 1-15.

- Granovetter, M.S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78, 1360-1380.
- Lin, N. (1999). Social Networks and Status Attainment. *Annual Review of Sociology*, 25, 467-487.
- Lin, N., J.C. Vaughn & W.M. Ensel (1981). Social resources and occupational status attainment. *Social Forces*, 59, 1163-1181.
- Ruiter, S. & N.D. de Graaf (2009). Socio-economic payoffs of voluntary association involvement: A Dutch life course study. *European Sociological Review*, 25, 425-442.
- Tolsma, J. & M.H.J. Wolbers (2010). *Naar een open samenleving? Recente ontwikkelingen in sociale stijging en daling in Nederland*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Treiman, D. (1970). Industrialization and social stratification. In: E. Laumann (red.), *Social stratification, research and theory for the 1970's* (pp. 207-234). Indianapolis: Bobbs-Merill.
- Vogels, R. & R. Bronneman-Helmers (2006). *Wie werken er in het onderwijs? Op zoek naar het 'eigene' van de onderwijsprofessional*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vries, J. de, M. Kalmijn & A.C. Liefbroer (2007). Intergenerationele overdracht van familienormen? Onderzoek via gegevens over broers en zussen. In: A.C. Liefbroer & P.A. Dykstra (red.), *Van generatie op generatie: Gelijkenis tussen ouders en kinderen*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Wilson, J. (2000). Volunteering. *Annual Review of Sociology*, 26, 215-240.
- Wilson, J. & M. Musick (2003). Doing well by doing good: Volunteering and occupational achievement among American women. *Sociological Quarterly*, 44, 433-450.
- Wolbers, M.H.J. & P.M. de Graaf (1996). Langetermijnontwikkelingen in de opbrengsten van diploma's op de Nederlandse arbeidsmarkt. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 12, 296-309.

Appendix

Tabel A1 Resultaten van het statusverwervingsmodel met verenigingslidmaatschap ter uitbreiding^a

	Alle respondenten			C ₁ (1916-1947)			C ₂ (1948-1960)			$\Delta C_2 - C_1$	
	B-coëf.	S.E.	β eta	B-coëf.	S.E.	β eta	B-coëf.	S.E.	β eta	B-coëf.	
<i>Directe effecten</i>											
Beroepsstatus ouders → Opleiding kind	0,068***	0,010	0,301	0,081***	0,013	0,352	0,051***	0,014	0,234		-0,030~
Ver. lidmaatschap ouders → Opleiding kind	0,546***	0,125	0,184	0,540***	0,171	0,176	0,539**	0,178	0,195		-0,001
Beroepsstatus ouders → Ver. lidmaatschap kind	0,001	0,002	0,027	0,000	0,003	0,001	0,002	0,003	0,047		0,002
Ver. lidmaatschap ouders → Ver. lidmaatschap kind	0,047*	0,028	0,076	0,026	0,035	0,045	0,062~	0,044	0,096		0,036
Opleiding kind → Ver. lidmaatschap kind	0,038***	0,010	0,184	0,034**	0,012	0,179	0,039**	0,016	0,165		0,005
Beroepsstatus ouders → Beroepsstatus kind	0,165***	0,039	0,173	0,144**	0,053	0,152	0,178**	0,057	0,186		0,034
Ver. lidmaatschap ouders → Beroepsstatus kind	0,841*	0,498	0,067	0,426	0,677	0,033	1,563*	0,729	0,128		1,137
Opleiding kind → Beroepsstatus kind	1,671***	0,178	0,397	1,795***	0,239	0,433	1,484***	0,271	0,337		-0,311
Ver. lidmaatschap kind → Beroepsstatus kind	0,674	0,801	0,033	-0,281	1,164	-0,013	2,257*	1,109	0,120		2,538~
Beroepsstatus ouders → Ver. lidmaatschap ouders	2,689**	0,902	0,135	1,512	1,220	0,075	3,672**	1,334	0,188		2,160
<i>Indirecte effecten^b</i>											
Beroepsstatus ouders → Ver. lidmaatschap kind	0,003**	0,001	0,055	0,003**	0,001	0,063	0,002**	0,001	0,039		-0,001
Ver. lidmaatschap ouders → Ver. lidmaatschap kind	0,021**	0,007	0,034	0,018**	0,009	0,032	0,021**	0,011	0,032		0,003
Beroepsstatus ouders → Beroepsstatus kind	0,116**	0,020	0,122	0,144**	0,030	0,152	0,085**	0,026	0,089		-0,059~
Ver. lidmaatschap ouders → Beroepsstatus kind	0,959**	0,228	0,077	0,957**	0,336	0,075	0,987**	0,339	0,081		0,030
Opleiding kind → Beroepsstatus kind	0,026	0,032	0,006	-0,010	0,041	-0,002	0,087*	0,058	0,020		0,097~
<i>Totale effecten^b</i>											
Beroepsstatus ouders → Opleiding kind	0,068**	0,009	0,301	0,081**	0,012	0,352	0,051**	0,013	0,234		-0,030*
Ver. lidmaatschap ouders → Opleiding kind	0,546**	0,124	0,184	0,540**	0,172	0,176	0,539**	0,177	0,195		-0,001
Beroepsstatus ouders → Ver. lidmaatschap kind	0,004*	0,002	0,082	0,003	0,003	0,064	0,004~	0,003	0,085		0,001

	Alle respondenten			C_1 (1916-1947)			C_2 (1948-1960)			$\Delta C_2 - C_1$ B-coëf ^c
	B-coëf.	S.E.	β eta	B-coëf.	S.E.	β eta	B-coëf.	S.E.	β eta	
Ver. lidmaatschap ouders → Ver. lidmaatschap kind	0,068**	0,028	0,110	0,044	0,035	0,076	0,083*	0,044	0,128	0,039
Opleidingsniveau kind → Ver. lidmaatschap kind	0,038**	0,010	0,184	0,034**	0,012	0,179	0,039**	0,016	0,165	0,005
Beroepsstatus ouders → Beroepsstatus kind	0,281**	0,037	0,295	0,288**	0,052	0,303	0,263**	0,057	0,275	-0,025
Ver. lidmaatschap ouders → Beroepsstatus kind	1,800**	0,502	0,144	1,384*	0,718	0,109	2,549**	0,731	0,209	1,165
Opleiding kind → Beroepsstatus kind	1,697**	0,182	0,403	1,785**	0,246	0,431	1,571**	0,280	0,357	-0,214
Ver. lidmaatschap kind → Beroepsstatus kind	0,674	0,807	0,033	-0,281	1,189	-0,013	2,257*	1,141	0,120	2,538~
Constanten										
Opleiding kind	8,005***	0,448		6,912***	0,595		9,341***	0,661		2,429**
Ver. lidmaatschap kind	-0,006	0,126		0,055	0,147		-0,016	0,219		-0,071
Beroepsstatus kind	23,092***	2,245		24,331***	2,832		22,621***	3,632		-1,710
Verklaringskracht (R^2)										
Opleiding kind	0,140			0,164			0,110			
Ver. lidmaatschap kind	0,050			0,038			0,052			
Beroepsstatus kind	0,260			0,264			0,268			
Overige parameters										
Vrijheidsgraden (<i>Df</i>)	0			0			0			
N	497			273			224			

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, ~ $p < 0,10$ (enkelzijdige toetsing)

^a Full Information Maximum Likelihood (FIML) schattingen.

^b De standaardfouten en overschrijdingkans van de indirecte en totale effecten zijn geschat op basis van 500 herrekkings uit de oorspronkelijke steekproef door middel van 'bootstrapping' met behulp van Monte-Carlosimulatie.

^c In de laatste kolom worden de verschillen in ongestandaardiseerde effecten tussen de twee cohorten weergegeven. Door middel van t-toetsen is onderzocht of de verschillen significant zijn.

BRON: Familie-enquête Nederlandse Bevolking 2000, eigen berekeningen